

Токарь В.А.,

*начальник архитектурно-планировочного управления
ГП УГНИИПГ «Діпромiсто» имени Ю.Н.Белоконя*

Экономов А.А.,

*начальник отдела нормативно-методического
обеспечения градостроительного проектирования
ГП УГНИИПГ «Діпромiсто» имени Ю.Н.Белоконя*

ПОСВЯЩАЕТСЯ БЕЛОКОНЮ Ю.Н., ДИРЕКТОРУ ИНСТИТУТА С 1993 ПО 2009 ГОДЫ

Юрий Николаевич Белоконь принадлежит к числу тех архитекторов, ученых и организаторов, благодаря которым украинское градостроительство смогло сохранить свои традиции, приумножить и развить их в самый сложный для нашей страны период – начала и середины 90-х годов прошлого столетия. Неоценима роль Ю.Н.Белоконя в развитии Діпромiста.

Юрий Николаевич родился 20 февраля 1950 г. в Днепропетровске. В 1972 г. окончил архитектурный факультет Днепропетровского инженерно-строительного института. В течение 1972–1986 гг. работал архитектором, главным архитектором проектов, руководителем архитектурной мастерской института «Киевпроект».

В 1986 г. Ю.Н.Белоконь переходит в Украинский государственный научно-исследовательский институт проектирования городов «Діпромiсто» на должность главного архитектора. 16 лет, с 1993 по 2009 годы Юрий Николаевич был директором Діпромiста. По инициативе коллектива в 2009 году распоряжением Кабинета Министров Украины институту присвоено его имя.

Деятельность Юрия Николаевича в институте была широка и многогранна. Будучи талантливым архитектором и одинаково хорошо понимая проблемы как планировочного, так и объемного проектирования, он сделал многое для изменения технологии проектирования. Под руковод-

Юрий Николаевич Белоконь
(1950–2009 гг.)

ством Ю.Н. Белоконя выполнялись проекты Генеральной схемы планировки территории Украины, схем планировки Луганской, Николаевской, Львовской и других областей, проект планировки пригородной зоны г. Киева, концепция территориального развития г.Винницы, генеральные планы Харькова, Днепропетровска, Ивано-Франковска, Сум, Запорожья, Большой Ялты, Евпатории, Мариуполя, Ужгорода, Херсона, Батурина и многих других городов, реконструкция Одесского оперного театра, комплекс посольства Республики Беларусь в Украине, генеральный план НК «Экспоцентр Украины».

Ю.Н. Белоконь – один из инициаторов разработки трансграничных градостроительных проектов. Под его руководством в институте выполнялись совместные градостроительные проекты развития трансграничных регионов Украина – Польша, Украина – Беларусь, Украина – Словакия. В своих монографиях «Трансграничные территории Украины (проблемы развития)», 1999 г. (в соавторстве) и «Региональное планирование (сущность и значение)», 2001 г., опираясь на опыт европейских государств, он разработал методологические основы трансграничного проектирования в Украине.

Заглядывая за горизонт, Ю.Н.Белоконь понимал значение компьютеризации градостроительного проектирования. Одним из первых его шагов на посту директора стало образование лаборатории геоинформационных систем (ГИС), преобразованную затем в базовый центр ГИС Минрегиона Украины. За короткий период в институте было оборудовано более 100 компьютеризованных рабочих мест, приобретено самое современное периферийное оборудование (множительная техника, сканеры, плоттеры).

Юрий Николаевич приложил большие усилия в придании с 2001 года нашему институту научного статуса. Будучи с 30-х годов ведущей научной организацией Украины по факту, Діпромiсто стал теперь ее и де-юре.

Понимая значение подготовки молодых кадров для градостроительного проектирования, Ю.Н. Белоконь большое внимание уделял учебному процессу. В 2006–2009 гг. он возглавлял кафедру градостроительства Киевского национального университета строительства и архитектуры. За последние годы более 100 молодых архитекторов и инженеровполнили ряды сотрудников Діпромiста. Лучшие специалисты института читали лекции и вели дипломные и курсовые работы на кафедре градостроительства. Логичным шагом стало создание на базе института и кафедры градостроительства по инициативе Ю.Н.Белоконя учебно-научно-производственного комплекса.

Деятельность Ю.Н.Белоконя была отмечена многими наградами. Доктор архитектуры, профессор, Народный архитектор Украины (2006 г.), Действительный член Академии архитектуры Украины, дважды лауреат Государственной премии Украины в области архитектуры (1994 и 2003 г.). Награжден орденом Святого князя Владимира IV степени, орденом «За заслуги» III степени и нагрудным знаком «Знак почета».

Юрий Николаевич многое сделал, но многое не успел. Мы помещаем в сборнике тезисы выступления Юрия Николаевича в июне 2009 г. на очередном совещании представителей министров, отвечающих за пространственное развитие в Европе СЕМАТ, выступление, которое не состоялось. Однако идеи, изложенные в нем, остаются актуальными и сегодня.

*Ю.Білоконь,
директор Українського державного
науково-дослідного інституту
проектування міст «Діпромісто»*

**ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ
ЗАСАДИ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД
(запланований виступ на конференції СЕМАТ
у червні 2009 р.)**

Шановні учасники конференції!

Період активної трансформації нашого суспільства, прорив України до загальноєвропейських цінностей зумовлюють розробку і нової стратегії містобудівного проектування в нашій державі.

На сьогодні в Україні містобудівна діяльність регулюється рядом законодавчих актів, насамперед Законами «Про основи містобудування», «Про планування і забудову територій», «Про архітектурну діяльність», «Про охорону культурної спадщини», «Про Генеральну схему планування території України», а також державними будівельними нормами та іншими нормативними документами.

Але ми відчуваємо потребу у розробці та прийнятті єдиного законодавчого містобудівного документа, яким має стати Містобудівний кодекс України. Перша редакція кодексу вже розроблена і розглядається у заінтересованих державних органах та органах місцевого самоврядування.

Найбільш оптимальним принципом управління просторовим розвитком територій, тобто регіонів та окремих населених пунктів, який покладений в основу проекту структури Містобудівного кодексу, є ієрархічний підхід, який передбачає розробку у певній послідовності містобудівної документації на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

Загальнодержавний рівень містобудівної документації включає розробку Генеральної схеми планування території України, головними завданнями якої є визначення стратегії територіального розвитку нашої держави та її окремих регіонів на найближчі 25 років.

Регіональний рівень містобудівної документації з урахуванням загальнодержавних пріоритетів вирішує питання територіального розвитку окремих регіонів України. Це: Автономна Республіка Крим, окремі області та адміністративні райони.

Цей рівень включає також розробку схем планування окремих частин території України – узбережжя Чорного та Азовського морів, гір-

ських територій Карпат, територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, транскордонних регіонів.

Місцевий рівень передбачає розробку містобудівних проектів для окремих населених пунктів. У першу чергу сюди ми відносимо генеральні плани, а також деякі інші види містобудівних документів – детальні плани, місцеві правила забудови тощо.

Запровадження ієрархічної моделі розробки містобудівної документації та запровадження Містобудівного кодексу наблизить нашу державу до реалізації загальноєвропейських підходів, активізує розроблення містобудівної документації, адже переважна кількість населених пунктів (здебільше це середні та малі міста) мають генеральні плани, що були розроблені та затверджені у 1975–1980 роках та сьогодні вже втратили свою актуальність.

Відродження незалежності України принципово змінило пріоритети у плануванні просторового розвитку нашої держави і створило необхідні передумови для розробки національної стратегії планування на загальнодержавному рівні, що полягало, у першу чергу, в реалізації Генеральної схеми планування території України, яка була розроблена упродовж 1998–2001 рр. і затверджена у лютому 2002 р. як Закон України.

Мета Генеральної схеми – забезпечення планувальної основи для раціонального використання території України, створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, охорони довкілля та здоров'я населення, охорони пам'яток історії та культури, а також визначення державних пріоритетів розвитку систем розселення, виробничої, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури.

Генеральна схема планування території України включає близько 30 окремих схем, які відображають багатоаспектний аналіз проблем, передумови та обмеження планування території України. У них розглянуті такі питання, як: геостратегічне та гео економічне положення України, земельні, водні, лісові, рекреаційні та лікувально-оздоровчі природні ресурси, демографічний, науковий і виробничий, історико-культурний та туристичний потенціал міжнародного та державного значення, мережу населених пунктів, соціальну та інженерно-транспортну інфраструктуру, інвестиційний комплекс, екологічну ситуацію, техногенно-природну безпеку.

Важливим є те, що у своїй стратегії Генеральна схема просторово інтегрована у загальноєвропейський розвиток. Розміщення окремих елементів національної екологічної мережі, траси проходження транспортних коридорів, розвиток євро регіонів та транскордонних регіонів розглядаються у контексті європейської просторової політики.

Згідно із постановою Кабінету Міністрів України щорічно здійснюється Моніторинг Генеральної схеми за системою затверджених показників. Його результати є основою доповіді, які Мінрегіонбуд у термін до 1 жовтня щорічно готує для передачі Кабінету Міністрів України.

Європейська Хартія планування території, прийнята у 1985 році Резолюцією Європейського парламенту зазначає, що «планування території є важливим фактом розвитку Європейського співтовариства, інтенсифікація міжнародного співробітництва у цьому напрямі є важливою складовою подальшого зміцнення європейської єдності».

Важливу роль у досягненні цієї мети відіграють регіональні містобудівні проекти.

На сьогодні в Україні вже завершена розробка нових схем планування шести регіонів – Автономної Республіки Крим, Вінницької, Львівської, Миколаївської, Одеської та Черкаської областей.

Триває розробка схем планування ще 16 областей, 15 з яких розробляються в інституті «Діпромісто», а одна (Київська) – в інституті НДПмістобудування.

Прикладом однієї з найбільш вдалих розробок є Схема планування території Львівської області.

Львівська область є транскордонним регіоном з розвинутими міждержавними та міжрегіональними економічними зв'язками, транзитною зоною з перспективним проходженням міжнародних європейських транспортних коридорів Київ – Берлін (А-3) та Львів – Ужгород – Словацько-Угорський кордон (А-5).

Територія області є складовою Єврорегіонів «Карпати» та «Буг», що відкриває додаткові можливості для вирішення спільних транскордонних соціально-економічних та екологічних проблем.

З містобудівної точки зору Львівська область є центральним планувальним вузлом для формування надобласного економічного регіону та міжобласної системи розселення (включаючи Івано-Франківську, Чернівецьку, Закарпатську, Волинську та Рівненську області). На цій єдиній планувальній основі передбачається розвиток системоформуючих міжобласних демографічних та соціально-економічних зв'язків.

У процесі розробки схеми планування території, з метою здійснення аналізу соціально-економічного та містобудівного розвитку Львівської області та виявлення внутрішніх диспропорцій між окремими адміністративно-територіальними одиницями, запроваджена система показників, яка враховує особливості розвитку соціально-економічного комплексу Львівщини. Загалом у межах області виділено 5 плануваль-

них районів: Північний, Північно-Східний, Центральний, Прикарпатський та Карпатський.

Серед розробок схем планування особливого значення набувають проекти, які стосуються планування спільного розвитку територій кількох областей, або розвитку транскордонних регіонів, які охоплюють суміжні території України та сусідніх держав.

У контексті цього хочу звернути вашу увагу на виконання інститутом «Діпромiсто» важливого містобудівного проекту для півдня України – схеми планування території узбережжя Азовського та Чорного морів.

У межах прибережної смуги морів України, що займає близько однієї п'ятдесятої частини території країни, зосереджена одна десята частина населення.

З точки зору вирішення містобудівного розвитку прибережних територій Чорного та Азовського морів важливим є врахування загальнодержавних інтересів при плануванні територіального розвитку окремих областей, які прилягають до морського узбережжя. Тільки після врахування цих інтересів можлива розробка наступного комплексу містобудівної документації на місцевому рівні.

Серед головних, завдань, які вирішені у Схемі планування узбережжя можна виділити встановлення меж Приморського регіону та додаткове визначення 90 тис. га територій, які необхідно резервувати виключно для розміщення рекреаційно-оздоровчих закладів.

Як показують розрахунки, одночасне перебування організованих відпочиваючих у регіоні може складати 3 млн осіб проти 455 тис. на сьогодні.

Даний регіональний проект, який має велике значення стосовно розвитку регіонального планування у приморських областях та районах, започатковує серію міжобласних розробок, що стосуються розвитку найбільш проблемних регіонів. Актуальним у подальшому є розробка аналогічних проектів для зони Карпат, Полісся, Донбасу, Промислового Придніпров'я.

За останні роки особливої уваги заслуговують зусилля Європейського співтовариства по розробці довгострокових програм розвитку єврорегіонів у державах Східної Європи. Просторовий розвиток в країнах Східної Європи підтримується через спеціальні програми TACIS, MEDA, PHARE тощо.

Для України важливого значення набуває розвиток єврорегіонів «Буг», «Карпати», «Нижній Дунай», «Ярославівна», «Дніпро», «Слобожанщина», «Верхній Прут» та «Донбас».

Розвиток єврорегіонів є лише одним з напрямків міждержавного просторового співробітництва. Іншим напрямком є розвиток транскордонних регіонів у межах адміністративних одиниць суміжних держав. У межах України склалися умови для формування 7 транскордонних регіонів: Україна – Польща, Україна – Словаччина, Україна – Угорщина, Україна – Румунія, Україна – Білорусь, Україна – Росія та Україна – Молдова.

Звертає на себе увагу той факт, що із 25 областей України та Автономної Республіки Крим 19 мають умови для створення транскордонних регіонів.

У 2002 році Постановою Кабінету Міністрів України визначена необхідність розробки до 2020 року спільних проектів містобудівного розвитку транскордонних регіонів України та сусідніх держав.

Вже завершена розробка транскордонних проектів «Україна – Словаччина» та «Україна – Білорусь», у стадії розробки перебувають ще три транскордонні регіони «Україна – Польща», «Україна – Угорщина» та «Україна – Молдова».

Переходжу до розгляду третього, місцевого рівня містобудівної документації, реалізація якого має ґрунтуватися на рішеннях планувальної документації другого, регіонального, рівня.

У першу чергу тут необхідно зупинитися на розробках генеральних планів населених пунктів.

У період існування Радянського Союзу розроблення генеральних планів було підпорядковане вимогам планово-регульованої економіки.

Перехід України на засади ринкової економіки зумовив і зміну методології проектування. Сьогодні ми розробляємо генеральні плани на основі принципово нових методологічних та технологічних засад. Вони полягають у наступному:

1. Містобудівна модель розвитку на період до 2031 року має ґрунтуватися не на екстенсивних, а на інтенсивних принципах. Головним фактором, що визначатиме розвиток більшості наших міст у найближчий 20–25-річний термін буде скорочення населення із подальшою його стабілізацією.

2. Основним детермінантом розробки генерального плану стає пошук територій для сільбищного будівництва в існуючих межах населеного пункту.

3. Головними економічними важелями, що визначатимуть планувальні рішення є: ціна землі, інвестиційна привабливість території та раціональність її функціонального використання.

На цей час Діпрмістом та іншими проектними організаціями вже розроблені генеральні плани: Києва, Харкова, Донецька, Дніпропетровська, Запоріжжя, Одеси, Севастополя, Сімферополя, Великої Ялти, Алушти та інших міст.

Україна є надзвичайно багатою державою з точки зору історико-культурної спадщини. Всесвітньо відомими є архітектурні ансамблі у Києві, Чернігові, Львові, Кам'янці-Подільському, Севастополі та інших містах, селищах і селах. Для збереження цієї спадщини і її ефективного туристичного використання необхідна розробка відповідних містобудівних проектів, зразком яких є комплекс містобудівної документації по м. Чернігову. На базі генерального плану цього історичного міста розроблені: місцеві правила забудови, детальний план центральної частини міста, схема перспективного розвитку туризму, кадастр інженерних мереж.

Іншим гарним прикладом проектування історичного міста є розробка генерального плану Батурина – старовинної козацької столиці. Важливим аспектом розробки генерального плану Батурина стало те, що на його основі вже зараз розробляється цілий комплекс проектних робіт по реставрації окремих будівель міста та регенерації його історичного середовища.

Шановні колеги! Можна дійти висновку про те, що в Україні різні види територіального планування набули широкого розвитку. На перспективу основними завданнями вбачаються, насамперед, подальша гармонізація національного правового регулювання та практики відповідно із положеннями Керівних принципів сталого просторового розвитку Європейського континенту.

Ми переконані, що саме просторове планування має стати найбільш дієвим інструментом реалізації принципів сталого розвитку, досягнення соціальної єдності в нашому суспільстві та інтеграції його до загальноєвропейських цінностей.

Дякую за увагу.